

JAAKKO AUTIO

Tilallisen kuuntelemisen arkkitehtuureja

Kirjoituksia kuuntelevasta praktiikasta, 2008-2026

jaakkoautio.com

SISÄLTÖ

ESIPUHE

Orientaatio lukijalle

Metodi: tilan sisäinen liike

OSIO I

Kuuntelemisen ajattelua

Ääni suhteena, ei representaationa

Paikan kuunteleminen

Tilan dramaturgia

Avoin keskus

Kuunteleminen vailla kohdetta

Havainnon rakenteen muutoksesta

Kun tila ei pakota

Yhteisö paikan lukijana

Hetkellisyyden arvosta

OSIO II

Työmuistiinpanot

Läheisyyden muutoksia

Kun ääni ei ole materiaalia

Intensiteetti vaatii pidättyvyyttä

Kun rakenne alkaa elää

Mikä jää kuuluviin

Työ joka vaatii odottamista

OSIO III

Kehitys 2008-2026

Kenttämuistiinpano: 2008 → 2026

Kenttämuistiinpano: 2013 → 2026

Ei-ratkaistu tila

Orientaatio lukijalle

Kirjoittaminen alkoi tarpeesta suojata työtäni väärinlukemiselta. Vähitellen siitä tuli jotain muuta: tapa hahmottaa sitä sisäistä työskentelyä, jonka varaan nämä teokset rakentuvat: hetkellisyyttä, relationaalista herkkyyttä ja kehojen välisiä suhteita. Ei kokemuksen omistamista. Avoin kenttä.

Ne eivät muodosta yhtä väitettä. Ne kiertävät samaa aluetta eri etäisyyksiltä, osa lähempänä rakentamisen fyysisiä päätöksiä, osa kauempana, kohti niitä olosuhteita jotka tekevät näistä päätöksistä välttämättömiä.

Lukija voi astua sisään mistä tahansa. Kuuntelemisen ajattelua -osio hahmottelee työn metodologista perustaa. Työmuistiinpanot siirtyvät lähemmäs yksittäisiä materiaaleja ja tilanteita. Kehitys-osio seuraa sitä, miten tämä kieli vähitellen muodostui: miltä ajattelu näytti ennen kuin se saavutti nykyisen muotonsa.

Jotkin tekstit toistavat itseään.

Tämä on tarkoituksellista.

Tilallisessa työssä samaan paikkaan palaaminen eri suunnasta ei ole redundanssia. Se on tapa, jolla kenttä vähitellen tulee tunnetuksi.

Lopulta kirjoittamisesta tuli kartta siitä huomiosta, jota näiden rakenteiden rakentaminen vaatii, ja siitä mitä voi tulla mahdolliseksi silloin kun ne alkavat kantaa.

Kirjoitukset kuvaavat työn havainnollisia ja metodologisia perustuksia.

Tuotantomallit, kiertuejärjestelyt ja tekniset speksit on koottu erikseen. Katso For Curators osoitteessa jaakkoautio.com.

Metodi

Tilan sisäinen liike

Yhä uudelleen samoihin kysymyksiin palaaminen on ollut tapa pitää työ avoimena.

Miten intensiteetti voisi säilyä muuna kuin speaktaakkelinä?

Miten osallistuminen voisi pysyä relationaalisenä eikä muuttua pelkäksi muodoksi?

Miten immersiivinen tila voisi avata havaintoa sen sijaan että se tarjoaisi kulutettavan kokemuksen?

Miten työskennellä yhteisöjen kanssa niin, etteivät ihmiset ala näyttäytyä materiaalina?

Työ on vähitellen järjestynyt näiden toistuvien kysymysten ympärille.

Paikan kuunteleminen ennen rakentamista.

Sen havainnoiminen, miten ääni, kehot, materiaalit ja huomio käyttäytyvät jo valmiiksi ympäristössä.

Hajautetun tilallisen kentän rakentaminen.

Kaiuttimien, etäisyyksien, mittasuhteiden ja keskusten asettaminen niin, ettei havainto romahda yhden hallitsevan orientaation ympärille.

Tallennetun tai sävelletyn materiaalin tuominen osaksi tätä rakennetta.

Sen kuunteleminen, vahvistaako materiaali kenttää vai vetääkö se tilaa takaisin kohti narratiivia, speaktaakkelia tai kuvitusta.

Suhteiden hienosäätäminen.

Voimakkuutta, hiljaisuutta, kestoa, tiheyttä ja liikettä kalibroidaan, kunnes rakenne alkaa kannatella huomiota ilman että se pakottaa sitä.

Tilanteen avaaminen toisille.

Installaatio muuttuu julkiseksi vasta silloin, kun se kykenee kannattelemaan erilaisia tapoja olla läsnä ilman että se ohjaa käyttäytymistä tai pakottaa aktivoitumaan.

Seuraavat tekstit lähestyvät tätä prosessia eri suunnista eivätkä lineaarisena vaiheistuksena.

OSIO I

Kuuntelemisen ajattelua

Ääni suhteena, ei representaationa

Tilallisesta kuuntelemisesta ja havainnon rakenteesta

Monissa nykyisissä immersiiivisissä näyttelyissä ääni toimii välineenä, jolla tilaan rakennetaan tunnelmaa, narratiivia tai kokemuksellista intensiteettiä. Ääni kantaa tilaan muistoja, identiteettiä, informaatiota tai tunnelmaa.

Oma työni alkaa toisaalta.

En käytä ääntä paikan kuvaamiseen tai kertomaan tarinaa siitä. Käytän ääntä rakentaakseni olosuhteita, joissa kehojen, tilan ja huomion väliset suhteet voivat tulla havaittaviksi.

Ero on rakenteellinen.

Ääni eroaa kuvasta yhdellä perustavalla tavalla: sitä ei voi pitää etäällä. Visuaalista kuvaa voi lähestyä valikoivasti: rajata, sulkea pois tai kääntyä siitä pois päin. Ääni ympäröi ilman yhtä pysyvää näkökulmaa. Kyse ei ole stimuloivasta immersioista, vaan olosuhteista, joissa orientaatio itsessään alkaa purkautua.

Kahdenkymmenen tai neljänkymmenen kaiuttimen kenttä ei ainoastaan ympäröi kuulijaa.

Se muuttaa orientaatiota.

Havainto ei enää järjesty yhden objektin tai vakaan keskuksen ympärille. Kuuntelemisesta tulee relationaalista eikä suunnattua — keskinäisten vaikutusten kenttä, ei suunnattu siirto.

Siksi monikanavainen tai monisuuntainen ääni ei ole minulle tekninen valinta vaan taiteellinen välttämättömyys. Yksi hallitseva äänilähde keskittää havainnon välittömästi uudelleen. Pienetkin epätasapainot tilaäänessä järjestävät havainnon kentästä uudelleen. Työ perustuu herkkien suhteiden mahdollistamiseen sen sijaan että huomio ohjattaisiin kiinteisiin merkityksiin.

Tavoitteena ei ole täyttää tilaa äänellä, vaan rakentaa kenttä, jossa olennaista ei ole ainoastaan se mitä kuullaan, vaan miten kuuleminen itsessään järjestyy uudelleen tilassa.

Mittasuhteet, hiljaisuus, hajautuminen ja kesto eivät siksi ole esteettisiä mieltymyksiä vaan rakenteellisia ehtoja. Installaatio toimii vähemmän sävellyksenä ja enemmän ympäristönä, joka uudistaa huomiota kehojen, etäisyyksien ja suhteiden välillä.

Työ ei vaadi aktivoitumista. Rakenteen täytyy jo itsessään kantaa.

Vierailijoita ei pyydetä performoimaan tai osallistumaan ennalta määrättyillä tavoilla. He voivat pysyä paikallaan, liikkua hitaasti, ajelehtia, palata takaisin tai viipyä tilassa minuitteja tai tunteja. Tila tarjoaa olosuhteita eikä käsikirjoituksia.

Monet nykyiset immersiiiviset ympäristöt vahvistavat jatkuvaa aktivoitumista sen sijaan että katkaisisivat sitä. Työni ehdottaa toisenlaisia olosuhteita olla yhdessä tilassa: rakennetta, joka kykenee kannattelemaan huomiota ilman pakottamista myös hiljaisuudessa.

Tavoitteena ei ole tuottaa tietynlaista kokemusta. Tarkoitus on rakentaa väliaikaisia olosuhteita, joissa toisenlainen suhde kehoon, tilaan, ympäristöön ja läsnäolon välillä voi tulla mahdolliseksi ja luottaa siihen, että rakenne, jos se rakennetaan riittävän huolellisesti, pitää tämän mahdollisuuden avoimena.

Paikan kuunteleminen

Kuuntelemisesta ennen rakentamista

Työni alkavat paikasta.

Työn ensimmäinen vaihe ei ole rakentaminen vaan viipyminen. Istun, kävelen, palaan takaisin. Yritän ymmärtää miten paikka jo liikkuu ennen kuin tuon siihen mitään omaa. Joskus olosuhteet määräävät työn rytmin täysin.

Kreenholmin vanhassa tehdasrakennuksessa ulkona oli kevät, mutta sisällä lähes viisitoista astetta pakkasta. Kehossa ei voinut viipyä tarpeeksi pitkään, jotta ajattelu olisi ehtinyt muodostua jatkuvaksi. Työ eteni toistuvina sisäänmenoina ja poistumisina. Kuunteleminen katkesi jatkuvasti kylmään, väsymykseen ja fyysisiin rajoihin.

Muistiinpanoja tehtiin ulkopuolella ja testattiin uudelleen palattaessa. Toisissa paikoissa vaikeus oli toisenlainen. Saavuin Jurmoon pitkän Thaimaassa vietetyn retreatin jälkeen. Ajattelin, että herkistyminen auttaisi minua lähestymään paikkaa.

Jurmossa näin ei tapahtunut. En saanut paikasta haltioitumisen kokemusta enkä sellaista hiljaista syvenemistä, johon olin tottunut luottamaan. Vähitellen ymmärsin, ettei Jurmo ollut paikka joka antautuisi minulle.

Jouduin luopumaan ajatuksesta, että minulla olisi jotain tuotavaa sinne. Saari ei tarvinnut minua ollakseen se mitä se oli. Tuuli, muuttolinnut, meri, pitkät etäisyydet ja kivikentät muodostivat maailman, joka oli ollut olemassa kauan ennen minua ja jatkuisi ilman minua. Silloin huomioni siirtyi pois omasta kokemuksestani kohti yhteisöä.

Aloin nähdä polut eri tavalla. Saarella ei juuri ole teitä, mutta kaikkialta löytyy kulkemisen jälkiä. Polut eivät tunnu syntyneen määrätietoisuuden vaan pitkäaikaisen lukemisen kautta: ihmiset ovat vuosisatojen ajan oppineet liikkumaan ympäristön mukana. Vähitellen se alkoi näyttäytyä konkreettisenä rakenteena. Ei vain metaforana.

Työn kannalta ratkaiseva hetki tapahtui haastatteluissa.

Kysyin ihmisiltä: mikä on sellainen ääni tai ilmiö, jota ilman Jurmo ei olisi Jurmo? Usein ihmiset hiljenivät ennen vastaamista. Juuri tuo hiljaisuus alkoi kiinnostaa minua enemmän kuin yksikään yksittäinen ääni. Se kertoi suhteesta, joka oli syvempi kuin maisema tai estetiikka.

Ymmärsin vähitellen, ettei työn tehtävä ollut lisätä jotain Jurmoon, vaan tehdä näkyväksi yksi jo olemassa oleva kerros: ihmisten muisti, jatkuvuus ja tapa olla suhteessa paikkaan. Vasta tämän jälkeen alan ajatella installaatiota.

Teknologia ei ratkaise paikkaa vaan auttaa palaamaan siihen. Varsinainen työ tapahtuu siinä, miten huomio vähitellen oppii viipymään ympäristössä ilman että se yrittää hallita sitä. Installaatio ei synny ideasta joka asetetaan tilaan. Se alkaa pitkäkestoisesta suhteesta siihen, mitä paikka jo tekee.

Tilan dramaturgia

Monikanavaisesta äänestä arkkitehtuurina

Ääni toimii samalla tavoin kuin arkkitehtuuri. Se määrittää missä olet, mikä on lähellä, mikä ympäröi sinua ja miten keho suhteutuu tilaan. Työskentelen äänen kanssa samalla tavoin kuin arkkitehti työskentelee seinien, aukkojen ja siirtymien kanssa: rakentaen tilaa, jonka läpi keho liikkuu ja johon se jatkuvasti reagoi. Jokaisessa installaatiossa on keskus ja reuna. Tiiviyyttä ja lepoa.

Rakennan teoksia usein niin, että keskellä on enemmän intensiteettiä ja reunoilla enemmän hengitystilaa.

Keskus kannattelee enemmän.

Reunat mahdollistavat etäisyyden, levon ja hitaamman kuuntelemisen. Reuna ei ole teoksen ulkopuoli vaan yksi tapa olla suhteessa siihen. Joskus on tärkeämpää voida tarkkailla kokonaisuutta etäältä kuin astua keskelle intensiteettiä. En halua rakentaa tilaa, jossa läheisyys palkitaan tai jossa ihmistä työnnetään kohti yhtä oikeaa kokemusta.

Siksi valo ei useinkaan kohdistu keskukseen vaan seiniin, pintoihin tai tilan reunoihin. Myös etäisyys on sallittu tapa kuunnella. Kymmenen äänen keskellä seisominen on täysin eri kokemus kuin kahdenkymmenen hajautetun äänilähteen kuunteleminen etäältä. Keho alkaa jatkuvasti hienosäätää omaa orientaatiotaan.

Kuulija pysähtyy, kääntyy, siirtyy, palaa takaisin. Vähitellen kehosta tulee osa sitä tapaa, jolla teosta luetaan.

Jätän tilaan usein penkkejä ja paikkoja viipyä. Tiedän kuinka vaikeaa ihmiselle on pysähtyä ja liittyä tuntemattomaan järjestykseen. En oleta luottamusta valmiiksi. Ihmisellä täytyy olla mahdollisuus tunnustella rauhassa, onko tila turvallinen, manipuloiva vai avoin.

Jos luottamus vähitellen syntyy, kuunteleminen muuttuu. Näissä installaatioissa minua kiinnostaa vähemmän yksittäinen sisältö kuin se, miten ihmiset alkavat säädellä itseään suhteessa toisiinsa. Levottomuus, hienovarainen huomio, epävarmuus, empatia ja keskinäinen mukautuminen tulevat kuultaviksi hyvin pienissä muutoksissa. Erityisesti kuorossa tämä keskinäinen säätely kuuluu jatkuvasti.

Kukaan ei laula yksin vireessä. Jokainen joutuu hienosäätämään itseään suhteessa muihin. Suurin osa tästä tapahtuu tiedostamatta. Juuri siksi ihmisen ääni kiinnostaa minua.

Äänessä kuuluu jatkuvasti ihmisten välinen säätely, huomavaisuus ja tapa olla olemassa toistensa läheisyydessä. Olen kiitollinen siitä, että ihmiset antavat äänensä näihin teoksiin. Näiden installaatioiden dramaturgiassa myöskään aika ei etene lineaarisesti vaan kiertää. Tilaan voi saapua mistä kohdasta tahansa ja viipyä niin pitkään kuin tarvitsee.

Materiaali ei rakenna yhtä huipennusta vaan vähitellen muuttuvia suhteita.

En myöskään halua rakentaa työstä suljettua mysteeriä. Joskus tilassa on mahdollisuus saada lisätietoa siitä mitä kuullaan, ketkä puhuvat tai mitä eri kielillä sanotaan. Minulle tämä liittyy vastuuseen. Koollekutsujana minun täytyy hyväksyä myös oma asemani ja se, että ihmiset arvioivat voiko tilanteeseen luottaa.

Joissakin teoksissa tämä tapahtuu kuulokepisteiden kautta. Narraatio alkaa vasta silloin kun kuulija itse painaa nappia. Pidän tärkeänä, että ihminen saa aloittaa lineaarisen kuuntelemisen omasta ajastaan käsin eikä saavu keskelle valmista selitystä. Lineaarisuus ei ole ongelma itsessään.

Pakottava lineaarisuus on.

Installaatio itsessään toimii avoimempana olosuhteena, mutta narratiivinen taso tarvitsee selkeän alun. Tilan dramaturgia ei siksi rakennu tapahtumien sarjasta tai kohti huipennusta etenevästä rakenteesta. Se rakentuu siitä, miten huomio liikkuu tilassa, miten intensiteetti tihenee tai hellittää ja miten erilaiset etäisyydet alkavat vähitellen muuttaa kuuntelemisen tapaa.

Avoin keskus

Mittasuhteista ja pidättyvyydestä

Installaatioiden keskusta ei ole tyhjä sattumalta.

Se rakennetaan.

Vaikka teoksissani intensiteetti usein tihenee keskellä, en rakenna kuuntelua yhden ihanteellisen paikan ympärille. Keskellä ei ole sweet spotia, jossa teos avautuisi oikein. Pikemminkin keskus jää avoimeksi: merkityksistä tyhjäksi kohdaksi, jonka ympärillä tapahtuma voi järjestyä ilman että se sulkeutuu yhteen katsomisen tai kuuntelemisen pisteeseen. Tämä tyhjiys on toiminnallinen.

Se ei ole poissaoloa. Se on tapa antaa tilalle järjestys, jossa keho löytää oman suhteensa. Kaiuttimien etäisyydet, äänenvoimakkuuksien suhteet ja tilallinen tasapaino määrittävät, pysyykö ääni hajautuneena kenttänä vai romahtaako se yhden hallitsevan pisteen ympärille. Jos yksi kanava on liian voimakas, liian lähellä tai liian läsnä, koko rakenne järjestyy uudelleen sen ympärille. Hajautuneesta kentästä tulee näyttämö ja kuulijasta yleisö.

Pienetkin poikkeamat alkavat kasaantua.

Muutama senttimetri.

Muutama desibeli.

Rakenne joko säilyttää avoimuutensa tai menettää sen. Hiljaisuus ei tässä työssä tarkoita poissaoloa vaan pidäteltyä jännitettä. Eräänlaista rakenteellista painetta, joka pitää tilaa avoimena ilman että sitä täytetään jatkuvasti informaatiolla tai intensiteetillä. Siksi pidättyvyys on tärkeää.

En yritä maksimoida kokemusta tai rakentaa mahdollisimman voimakasta vaikutusta. Liiallinen intensiteetti alkaa helposti keskittää havaintoa ja pakottaa huomion yhteen suuntaan. Silloin tilasta katoaa mahdollisuus omaan rytmiin, epävarmuuteen tai hitaaseen kuuntelemiseen. Työ rakentuu hyväksymisen kautta.

Kaikkea ei tarvitse ratkaista, täyttää tai ohjata. Jos materiaali käsittelee keskinäisyyttä, merkitysten tasa-arvoisuutta ja lupaa olla kentässä omasta havainnosta käsin, se tarvitsee ympärilleen vahvan muodon. Avoimuus ei synny muodottomuudesta vaan riittävän vakaasta astiasta. Muoto ei ole avoimuuden vastakohta vaan sen edellytys.

Ilman tarkkaa rakentamista ei ole mitään, minkä läpi havainto voisi liikkua. Tarkoitus ei ole viedä ihmistä kokemuksen tuolle puolen, vaan rakentaa olosuhde, jossa jokin voi liikahtaa sisäisesti: hiljaa, omasta intiimiydestä käsin.

Kuunteleminen vailla kohdetta

Uudelleen jakautuvasta orientaatiosta

Kuunteleminen kuvataan usein teoksi, jonka tekee vakaa subjekti. Asetu kahdenkymmenen kaiuttimen keskelle ja yritä paikantaa itsesi. Tapahtuma syntyy äänistä, jotka saapuvat samanaikaisesti eri suunnista. Käännyt yhtä äänilähdettä kohti ja toinen avautuu takanasi.

Ei ole yhtä vakaata paikkaa, josta käsin voisi kuunnella: on vain jatkuvaa hienosäätöä, joka ei koskaan täysin asetu. Tämä ei ole epämukavaa eksymistä. Se on lähempänä päinvastaista: totumuksen löystymistä, jossa havainto ei enää ankkuroidu yhteen kiinteään pisteeseen. Yhden kaiuttimen läheltä voi kuulla työn, hengityksen, haparoinnin, virheet ja yrittämisen.

Etäältä kuultuna sama ääni on osa kokonaisuutta, joka syntyy juuri näiden vajavaisten ja hakevien äänten suhteesta. Tämä on minulle yksi kuoron ihmeistä: jokainen ääni hakee paikkaansa, eikä kukaan yksin kanno kokonaisuutta. Suhde voi olla riittävä juuri siksi, ettei kumpikaan ole täydellinen yksin. Kun tämän kuulee, kritiikki yksittäistä ääntä kohtaan alkaa hellittää: ja samalla myös kritiikki omaa ääntä, omaa haparointia ja omaa läsnäoloa kohtaan.

Arkikuuntelussa paikannamme äänen suhteessa itseemme. Täällä suhde alkaa muuttua. Keho ei katoa joukkoon, mutta se ei myöskään jää yksin kannattelemaan kokemusta. Se voi olla yksi läsnäolo muiden joukossa: ja juuri siinä alkaa syntyä kuulumisen kokemus.

Kun tarve kannattaa itseään yksin hellittää, jokin voi alkaa säteillä ulospäin. Ihminen voi hetkeksi lakata kannattelemaan itseään erillisenä ja kokea, että hänen ihmisyytensä riittää osana suurempaa kenttää. Kokemus ei ole niinkään: "kuulen äänen tuolla". Se on ennemmin: "ääni tapahtuu, ja olen sen sisällä."

Havainnon rakenteen muutoksesta

Miksi ympäröiminen ei vielä muuta suhdetta

Monet tilalliset ääniteokset ympäröivät kuulijan kokonaan. Ääni tulee kaikista suunnista, ympäröivänä ja kokonaisvaltaisena. Tätä kutsutaan usein immersiiiviseksi, ja sitä se myös on.

Mutta ympäröiminen ei vielä muuta suhdetta.

Monessa immersiiivisessä teoksessa kuulija pysyy edelleen kokemuksen keskuksena. Ihminen seisoo äänen sisällä, mutta kokemus rakentuu yhä hänen ympärilleen. Ääni voimistaa, ympäröi ja intensifioi, mutta havainnon perusrakenne ei välttämättä muutu.

Minua kiinnostaa toinen rakenne.

Tila ei järjesty yhden akselin, yhden katsomisen paikan, yhden merkityksen tai yhden kuuntelevan subjektin ympärille. Kuulija ei ole tapahtuman keskus, vaan yksi läsnäolo muiden joukossa: kaiuttimien, toisten kehojen, etäisyyksien, hengitysten ja tilan liikkeiden keskellä.

Myös toisten vierailijoiden läsnäolo kuuluu tähän rakenteeseen. He eivät ole häiriö tai taustatekijä. He muuttavat sitä, miten teos havaitaan ja miten oma kuuluminen tilaan alkaa hahmottua. Teos ei sulje kuulijaa yksityiseen kokemukseen, vaan avaa suhteen myös niihin, jotka ovat samassa tilassa.

Tämä ei tarkoita, että yksityinen kokemus katoaisi.

Päinvastoin.

Yritän rakentaa olosuhteita, joissa jokin yksityinen ja hauras voi säilyä avoimena myös muiden läsnä ollessa. Teoksen äärelle saa levätä. Siinä ei tarvitse osallistua, ilmaista itseään tai ottaa paikkaa näkyvästi. Riittää, että on tilassa ja antaa huomion vähitellen järjestyä uudelleen.

Tällainen yhdessä oleminen on eri asia kuin yhteinen reaktio. Se ei perustu siihen, että kaikki katsovat samaa kohtaa tai liikuttuvat samasta huipennuksesta. Se on lähempänä hiljaista yhdessä olemista: vieraita ihmisiä samassa kannatellussa tilassa, ilman että kenenkään täytyy muuttua yleisöksi samalla tavalla kuin esitystilanteessa.

Kun tila ei enää järjesty yhden kokijan ympärille, kuunteleminen voi alkaa tapahtua suhteissa. Toisen läsnäolo ei välttämättä näyttäytyä uhkana tai häiriönä, vaan osana samaa herkkää olosuhdetta. Epäluulo, vieraus, levottomuus, empatia ja vähitellen syntyvä luottamus alkavat vaikuttaa toisiinsa.

Ihminen ei ole yleisö siinä mielessä, että kaikki tapahtuisi häntä varten. Hän on osa kenttää, jossa oma läsnäolo ja toisten läsnäolo muuttavat sitä, miten tila, ääni ja oma sisäinen kokemus tulevat kuulluiksi.

Ero ei ole määrällinen. Se ei synny siitä, että ääntä on enemmän, kaiuttimia on enemmän tai kokemus on voimakkaampi.

Ero on siinä missä kuulija seisoo. Ei keskellä, vaan joukossa.

Kun tila ei pakota

Ratkaisemattoman tilanteen hyväksymisestä

Minua kiinnostaa välttää pakottamista: sitä tapaa, jolla teos voi huomaamatta ohjata kävijää kohti ennalta määrättyä reaktiota. En ohjaa huomiota ensisijaisesti huipennuksen, narratiivin tai yhden hallitsevan elementin kautta. Rakennan tilanteita, joissa mikään yksittäinen asia ei hallitse kokonaisuutta. Hajautettu ääni, mittasuhteet, levon alueet ja tauot estävät teosta lukitsemasta kuulijaa yhteen paikkaan tai yhteen tulkintaan.

Eräässä installaatiossa tila tuntui aluksi liian tyhjältä. Ensimmäinen impulssi oli lisätä äänenvoimakkuutta, täyttää tilaa ja varmistaa, että vaikutus syntyy. Päätin olla tekemättä niin. Tilanne sai jäädä ratkaisemattomaksi.

Se ei ollut varma ratkaisu. Teos saattoi tuntua hetken laimealta, keskeneräiseltä tai liian vähäiseltä. Mutta juuri siinä kohdassa olisi ollut helppo tehdä aggressiivinen ele: lisätä voimaa, kiihdyttää rakennetta, tehdä kokemuksesta tunnistettava.

Pidättäytyminen muutti tilanteen.

Kävijät alkoivat vähitellen säätää omaa kuuntelemistaan sen sijaan, että teos olisi ohjannut heidät valmiiseen reaktioon. Tyhjäksi jäänyt kohta ei ollut puute vaan tila, jossa huomio sai etsiä oman suhteensa.

Työ rakentaa olosuhteita.

Se ei määrää, mitä niiden sisällä tapahtuu.

Siksi kuvaan mieluummin mekanismeja kuin tiloja. En voi enkä halua kontrolloida sitä, mitä kävijä kokee. Voin ainoastaan rakentaa rakenteen, jonka sisällä kokemus voi syntyä ilman että se pakotetaan valmiiseen muotoon.

Yhteisö paikan lukijana

Suhteesta, ei materiaalista

On eri asia tallentaa ihmisiä kuin kuunnella heidän kanssaan. Kun yhteisöä kohdellaan materiaalina, työn logiikka muuttuu helposti poimivaksi. Ääniä kerätään, käsitellään ja sijoitetaan valmiiseen rakenteeseen.

Yhteisöstä tulee sisältöä.

Teos alkaa selittää heitä jollekin toiselle. Minua kiinnostaa toinen suhde. Ihmisillä, joiden kanssa työskentelen, on jo suhde paikkaan. Paikka on muovannut heitä: maantieteellinen sijainti, toimeentulon lähteet, murre, sukulaissuhteet, sää, etäisyydet, työn rytmit ja toistuvat tavat olla.

Tämä suhde kuuluu siinä miten he puhuvat, mistä he vaikenevat, mille he nauravat, mistä he kiusaantuvat, mitä he huomaavat ja mille he eivät löydä sanoja. Tehtäväni ei ole ottaa tätä haltuun. Tehtäväni on rakentaa olosuhde, jossa se voi tulla kuultavaksi.

Jurmossa kysyin: mikä on sellainen ääni tai ilmiö, jota ilman Jurmo ei olisi Jurmo?

Huone hiljeni.

Ihmiset eivät vastanneet yleisölle. He eivät alkaneet selittää Jurmoa ulkopuolisille. He pysähtyivät muistamaan sitä itse. Se mikä tuli esiin, ei ollut todistusta eikä sisältöä.

Se oli olemassa olevan suhteen ääntä: suhteen, jota en ollut luonut enkä voinut omistaa.

Tätä tarkoitan sillä, että yhteisö on paikan lukija. Asukkaat eivät tulkitse Jurmoa jonkun toisen puolesta. He lukevat sitä sisältä käsin: muistin, tavan, rakkauden, työn, sään, etäisyyksien, sukulaissuhteiden ja päivittäisen läheisyyden kautta. Heidän äänensä eivät lisää paikkaan ulkopuolista kerrosta, vaan avaavat kuuluviin jotain mikä on jo osa sen rakennetta.

Usein juuri ulkopuolinen korva tekee tämän näkyväksi. Ei siksi, että ulkopuolinen ymmärtäisi paikkaa paremmin, vaan koska hän voi kysyä sitä, mikä paikassa elävälle on liian lähellä tullakseen huomatuksi. Hiljainen tieto tarvitsee joskus toisenlaisen kuuntelutilanteen tullakseen kuuluvaksi. Teos rakentaa tilanteen, jossa tämä lukeminen voi tulla tilallisesti kuultavaksi: ei palautettuna, ei esitettynä, vaan pidettynä auki niin kauan, että sitä voi kuulla sisältäpäin.

Kun äänet vaimenevat, jäljelle jää paikka, josta ne puhuivat.

Ero on olennainen.

Jos yhteisö on materiaalia, teos tarvitsee heidän osallistumisensa. Jos yhteisö on paikan lukija, teos tarvitsee heidän luottamuksensa. Nämä ovat eri olosuhteita. Ja ne synnyttävät eri äänen.

Hetkellisyyden arvosta

Työni elää hetkellisissä olosuhteissa. Siitä ei jää pysyvää objektia.

Tätä kuunneltua paikallisuutta on vaikea siirtää järjestelmissä, jotka perustuvat toistettavuuteen ja omistamiseen. Teos syntyy suhteessa paikkaan, ihmisiin ja tilanteeseen, eikä sitä voi irrottaa niistä menettämättä jotakin olennaista.

Installaatioita ei voi palauttaa dokumentaatioon. Ne eivät toimi kuvina, tallenteina tai kuvauksina. Se mikä niissä on olennaista, tapahtuu kokijan läsnäolossa, paikallisuudessa ja kentässä. Hetkeksi jokin voi järjestää ajattelua, havaintoa tai ymmärrystä uudelleen, ja sen jälkeen liueta.

Tästä syntyy rakenteellinen jännite.

Erään näyttelyn jälkeen dokumentaatiopyyntö saapui ennen kuin teos oli ehtinyt kunnolla poistua kehosta. Kokosin valokuvat, lyhyen videon, pohjapiirroksen ja kirjallisen kuvauksen. Ne osoittivat, että installaatio oli ollut olemassa, mutta eivät sitä hetkeä, jolloin kävijä viiپی pitkään reunalla ennen sisään astumista, tai sitä miten huone muuttui, kun useampi ihminen lakkasi puhumasta ilman että kukaan pyysi sitä.

Dokumentit olivat välttämättömiä.

Ne olivat myös asian vieressä. Ymmärsin silloin, ettei dokumentaatio voi kantaa teosta, mutta se voi kuvata olosuhteita, joissa teos oli hetkeksi tullut mahdolliseksi.

Työ tarvitsee aikaa, huomiota ja fyysistä yhdessäoloa. Taiteen instituutiot, rahoitusjärjestelmät ja esittämisen rakenteet tarvitsevat selkeyttä, skaalattavuutta ja siirrettävyyttä.

En ratkaise tätä jännitettä. Rakennan teoksia, jotka pysyvät kiinni ajassa, huomiossa, läsnäolossa ja fyysisessä yhdessäolossa.

Niiden arvo ei sijaitse objektissa, eikä ympäristön parantamisessa tai optimoimisessa.
Se sijaitsee tilanteessa, jonka teos tekee mahdolliseksi, ja siinä, missä määrin tuo tilanne todella kantaa.

OSIO II

Työmuistiinpanot

Läheisyyden muutoksia

Hengityksestä ja relationaalisesta tilasta

Useissa teoksissani olen tallentanut hengitystä, puhetta ja yhteistä äänen muodostamista: yksilöllistä, yhteistä, ponnistelevaa, rauhallista, vastustelevaa ja hetkittäin täysin vapautunutta — ja levittänyt sen kahdenkymmenen tai neljäkymmenen kaiuttimen kenttään. Jokaisesta kaiuttimesta tulee enemmän läsnäolo kuin äänilähde. Kuulija seisoo kehojen, ei vain äänten, keskellä. Näiden tilanteiden tallentaminen on oma työnsä.

Osallistujat eivät ole aina valmiita. Huomio harhailee, itsetietoisuus voimistuu, vastustus nousee pintaan. Nappimikrofonit kärjistävät tätä aluksi: yhtäkkiä jokainen hengitys, nielaisu, supatus ja epävarmuus tuntuu tallentuvan liian läheltä. Läsnäoloa täytyy neuvotella ilman että sitä pakotetaan.

Vähitellen väline alkaa unohtua. Yhteinen tehtävä: partituuri, hengitys, sointi, rytmi tai pelkkä yhdessä olemisen kesto: alkaa kutsua voimakkaammin kuin tietoisuus tallentamisesta. Ihmiset palaavat tilanteeseen eri tavoin. Joku keskittyy, joku väsyä, joku nauraa, joku purnaa, joku alkaa supattaa vierustoverilleen.

Juuri tämä todellisuus jää materiaaliin. Se mikä päättyy installaatioon ei ole konflikti eikä väite. Se on suhteen liikettä: sitä miten ihmiset purkavat itsetietoisuuttaan, neuvottelevat omaa paikkaansa ja unohtavat välillä kokonaan, että heidän äänensä tallentuu.

Valmiissa teoksessa vierailija astuu tämän liikkeen keskelle. Hän asettuu ihmisäänten, hengityksen, puheen, resonanssin, haparoinnin ja sattumanvaraisten läheisyyksien joukkoon. Mikään ei keskity häneen. Hän on yksi läsnäolo muiden joukossa.

Läheisyys muuttaa kaiken.

Kun siirtyy lähemmäs yhtä kaiutinta, suhde muuttuu. Yksittäinen ääni voi olla hetken vakaa, seuraavassa hetkessä särkyvä, väsynyt, kelvoton, kirkas tai yllättävän koskettava. Ihmisäänen tila vaihtuu nopeasti. Se kantaa mukanaan työn, vaivan, kyllästymisen, yrityksen, vilpittömyyden ja sen hetkellisen kauneuden, joka syntyy juuri siksi ettei ääni ole täysin hallittu.

Teknologia tekee tästä erityisellä tavalla kuultavaa. Tallennustilanteessa ihmiset liikkuvat, vaihtavat asentoa, hengittävät, reagoivat ja ajelehtivat. Installaatioissa nämä muuttuvat paikallaan pysyviksi, hengittäviksi ja puhuviksi läsnäoloiksi. Kaiutin vakauttaa jotakin, mikä on todellisuudessa jatkuvasti muuttuvaa.

Kun astuu kauemmas, koko kenttä järjestyy uudelleen. Yksittäisten äänten epävarmuus ja vaihtelu eivät katoa, mutta ne alkavat muodostaa kokonaisuutta, jota mikään yksittäinen ääni ei voisi yksin kantaa. Juuri tämä moninaisuus kiinnostaa minua. Ei puhdas yhteisointi, vaan se että todellisuus kuuluu mukana: väsymys, ilo, levottomuus, keskittyminen, supattelu, vastustus ja hetkittäinen antautuminen samalle tehtävälle.

Läheisyys ei siis muuta vain sitä, kuinka kovaa jokin kuuluu. Se muuttaa suhdetta siihen, mitä ihmisen ääni on: ei valmis ilmaisu, vaan jatkuvasti muuttuva tapa olla toisten kanssa samassa tilanteessa.

Kun ääni ei ole materiaalia

Toisen ihmisen äänen kanssa työskentelemisestä

Kun tallentaa toisen ihmisen ääntä teokseen, jonka muut tulevat kuulemaan, tekijän ja materiaalin välinen suhde muuttuu. Ääni ei ole neutraali. Se kantaa vaivaa, ikää, taitoa, epäröintiä, vakaumusta ja sen ihmisen erityistä laatua, joka on käyttänyt vuosikymmeniä oppiakseen asumaan äänessä. Tallennettu ääni ei ole minun omaisuuttani.

Minä kannattelen sitä.

SALATTU-teoksen äänityksessä työskentelin oopperalaulajan ja baritonin kanssa, joka on myös teologi ja körttiläiseen virsiperinteeseen syvästi kiinnittynyt tulkitsija. Hän on elänyt Siionin virren 100 kanssa koko elämänsä. Hän ei tuntenut virttä ohjelmistona, vaan jonakin minkä kanssa oli eletty. Minun tehtäväni ei ollut ohjata häntä kohti haluamaani lopputulosta, vaan rakentaa olosuhte, jossa se mitä hän jo kantoi voisi tulla kuultavaksi.

Tämä vaati erityistä pidättyvyyttä. Minä tunsin teoksen: kaksikymmentä kanavaa, tilallisen rakenteen, generatiivisen ja reaktiivisen videon, Herättäjäjuhlien kontekstin. Hän tunsu virren suunnan: ei julistaa, vaan lähestyä. Säilyttää mysteeri samalla kun liikkuu sitä kohti.

Yhdessä kohdassa halusin pidentää säkeiden välistä taukoa. Körttiläisessä veisuuperinteessä nämä tauot ovat pitkiä ja merkityksellisiä. Muutos olisi kuitenkin vaatinut yhden sanan siirtämistä. Hän sanoi hiljaa, että ehkä meidän ei pitäisi lähteä muuttamaan tekstiä.

Kuulin heti, ettei kyse ollut vastustuksesta vaan tiedosta.

Pitkästä ymmärryksestä.

Äänitimme molemmat versiot.

Teos asettui välittömästi hänen versionsa ympärille. Äänityksen lopussa hän kysyi, lähettäisinkö materiaalin hänelle kuunneltavaksi ennen installaatiota.

Vastasin kyllä empimättä.

Sanoin myös, että jos siinä on jotakin mikä pitää korjata, kerro, niin korjaamme sen. Tässä valta todella sijaitsee yhteistyössä. Ei vain lopullisessa editissä tai tilallisissa päätöksissä, vaan siinä, tunnustanko oman ymmärryksen rajat. Rakenne, konteksti ja kaksikymmentä kanavaa ovat minun vastuullani.

Mutta äänen tieto on hänen. Teos ei voi käyttää sitä materiaalina ilman että suhde vääristyy. Ystävällisyys ei tässä yhteydessä ole sosiaalinen ele. Se on metodologinen asenne.

Kun ihmisen ääni on osa teosta, äänityksen olosuhteet tulevat osaksi sitä mitä tallentuu. Pelko kuulostaa erilaiselta kuin levollisuus. Velvollisuus kuulostaa erilaiselta kuin halu. Epävarmuus kuulostaa erilaiselta silloin, kun sillä on lupa olla olemassa.

Materiaaliin ei lopulta päätynyt esitys eikä pelkkä taito. Siihen päätyi ihminen, joka oli käyttänyt vuosikymmeniä äänen, virren ja vakaumuksen kanssa työskentelemiseen ja lauloi sen vielä kerran huoneessa, jossa äänen valtava ammattitaito, iän tuoma muutos ja virren sisäinen vakavuus olivat samanaikaisesti läsnä. Minä en yrittänyt arvioida sitä ulkopuolelta. Yritin rakentaa olosuhteen, jossa sen arvo voisi tulla kuultavaksi.

Intensiteetti vaatii pidättyvyyttä

Rytmistä ja luottamuksesta

RE-BIRTHin rakentamisen aikana ajattelin ensin, että keskus täytyy täyttää. Alkuvaiheen kenttä tuntui liian avoimelta, enkä vielä luottanut siihen, että rakenne kantaisi intensiteettiä ilman tiheyttä. Lisäsin materiaalia, testasin kanavia, tihensin keskikohtaa ja kuuntelin, missä kohdassa työ alkaisi kantaa.

Aluksi tämä oli välttämätöntä.

Liian tyhjä keskus voi näyttää vastuun pakoilulta.

Avajaisten lähestyessä kävi selväksi päinvastainen. Keskus ei tarvinnut lisää toimintaa.

Se tarvitsi vetäytymistä.

Kävijä tarvitsi tilaa astua rakenteeseen ilman että teos täydentää hänet. Kokemus tarvitsi negatiivisen tilan, jota teos ei voinut itse täyttää.

Vähensin aktiivisten kanavien määrää.

Tila avautui.

Huomio asettui ilman että sitä työnnettiin mihinkään suuntaan.

Tämä on pidättyvyyden vastakkainen logiikka: vähemmän toimintaa tekee enemmän tilaa sille, mikä jää kuultavaksi. Jatkuva stimulointi voi tuottaa osallistumista, mutta ei välttämättä syvyyttä. Hiljaisuus ei ole poissaoloa. Se on pidäteltyä painetta.

Riski on todellinen.

Kun toimintaa vähentää, luopuu osasta kontrollia sen suhteen, mitä kuulija kokee. Teos joko alkaa kantaa itse tai ei.

Intensiteetti syntyy siitä, että jokin on tapahtumaisillaan. Ei siitä, että kaikki tapahtuu yhtä aikaa.

Kun rakenne alkaa elää

Rakentamisen kivusta

Monikanavainen installaatio voi olla teknisesti oikein rakennettu ja silti kieltäytyä elämästä. RE-BIRTHin rakentamisessa minulla oli viisi päivää aikaa pystyttää ja miksata nelikymmenkanavainen teos. Se kuulostaa pitkältä ajalta, kunnes jokainen kaiutin, kaapeli, tilallinen suhde ja siirtymä täytyy sijoittaa, testata ja pitää yhtä aikaa mielessä. Siinä vaiheessa kun teoksen lopulta kuulee tilassa, kaapelit on jo teipattu lattiaan.

Monet päätökset täytyy tehdä ennen kuin kenttää voi tuntea.

Prosessi etenee vaiheittain.

Ensin kaiuttimet.

Sitten tilalliset mittasuhteet.

Vasta sen jälkeen ääni astuu huoneeseen. Alussa se usein sattuu. Kenttä ei vielä kannu. Herkkyyks laajenee nopeammin kuin rakenne.

Kuulee heti, missä teos alkaa romahtaa kohti kuvitusta, sentimentaalisuutta tai speaktaakkelia. RE-BIRTHissä pelkäsin, että installaatio oli liukumassa kohti jotakin liian eroottista: jälleen yhtä teosta, joka kilpailee olemassa olevien intensiteetin ja vapautumisen kuvastojen kanssa. Aloitin uudelleen tilan reunalta. Yhden sisäänkäynnin lähelle, sohvan viereen, sijoitin lähes äänettömän tallenteen osallistujasta, joka makasi hengityssession jälkeen peiton alla.

Noin kerran minuutissa hänestä kuului pieni tahaton ääni: ei performatiivinen, ei ilmaisullinen, vaan säätelevä. Yksityinen ääni, jossa keho palaa takaisin itseensä. Sieltä aloin liikkua hitaasti kohti keskustaa.

Hengitysmateriaali oli jo jakautunut yhteentoista tunnistettavaan vaiheeseen.

Tiivis identiteetti.

Vastustus.

Kiihtyminen.

Liukeneminen.

Tilat, joissa hengitys nopeutui, kunnes se katosi pyörteen kaltaiselle kynnykselle ja orientaatio muuttui kokonaan. Teoksen keskelle olin alun perin sijoittanut sävellettyä piano- ja jousimateriaalia. Rakenne hylkäsi sen heti.

Musiikki selitti liikaa.

Se veti kentän pois siitä hauraasta olosuhteesta, jonka äänet olivat jo synnyttäneet. Seuraavana aamuna hylkäsin koko sävellyksen ja rakensin keskuksen uudelleen tiibetiläisistä kulhoista, jotka jakautuivat kuuteentoista kanavaan. Hilla Väyrynen äänitti uudet puhutut tekstit muodosta ja tyhjyydestä. Hänen äänestään tuli elementti, jonka ansiosta kaikki muu saattoi pysyä avoimena romahtamatta.

Tuo hetki on aina tunnistettava. Rakenne lakkaa tuntumasta kootulta ja alkaa käyttäytyä kenttänä. Huomiota ei tarvitse enää työntää teoksen läpi. Suhteet alkavat liikkua itsestään.

Mikä jää kuuluviin

Äänen käsittelystä ja kurottumisesta

Ihmisen ääni kantaa enemmän kuin ääntä. Siinä kuuluu vaiva, hetkellinen tasapaino ja tapa olla suhteessa muihin. Kun ääniä tallennetaan yhdessä, niiden väliin muodostuu se suhde, jonka ihmiset siinä tilanteessa pystyvät kannattelemaan. Mukana on väsymystä, keskeytyksiä, jatkamista, häiriöitä ja epävarmuutta, ja niiden rinnalla se kauneus, joka joskus syntyy juuri kaiken tämän keskeltä.

Tallennustilanteessa ihmiset tekevät sen, mitä kyseinen hetki, ryhmä, keho ja olosuhde pystyvät kantamaan. Juuri siksi äänessä kuuluu jotakin arvokasta. Ei vain lopputulos, vaan yritys. Äänen käsittely ei ole tämän yrityksen pois parantamista.

Käsittely on usein viikkojen työtä: kuuntelemista, leikkaamista, järjestämistä, siirtämistä, tiivistämistä, joskus myös puhdistamista tai vireen hienovaraista korjaamista. Lauluja saatetaan rakentaa useista ostoista. Haastattelut käydään läpi yksitellen. Materiaalia leikataan ja liitetään, jotta teos voisi saada muodon.

Kysymys ei siis ole siitä, käsitelläänkö ääntä vai ei. Kysymys on siitä, mitä käsittely palvelee. Käsittelyä tarvitaan silloin, kun suhde muuten jäisi kuulumatta: kun tilan akustiikka, kehojen välinen etäisyys, mikrofonin rajat tai materiaalin hajanaisuus peittävät sen, mitä ihmisten välillä todella tapahtui.

Silloin käsittely ei poista todellisuutta, vaan auttaa keskinäisyyttä tulemaan kuuluviin. Se voi nostaa esiin hengityksen, haparoinnin, mukautumisen tai sen hetken, jossa joku yrittää pysyä mukana muiden kanssa. Mutta käsittely voi myös mennä liian pitkälle. Jos ääni alkaa kuulostaa liian ratkaistulta, käsittely voi poistaa juuri sen vastuksen, jota vasten laulaja tulee kuultavaksi, inhimilliseksi ja samaistuttavaksi.

Äänet muuttuvat osaksi valmista muotoa, joka ei enää kannaa yritystä, vaivaa eikä kurottumista toisia kohti. Kyse ei ole autenttisuuden säilyttämisestä sellaisenaan, vaan siitä, jääkö tämä kurottuminen kuuluviin. Muodon täytyy olla riittävän koherentti toimiakseen, mutta riittävän avoin, jotta yritys, vaiva ja suhde eivät katoa. Tehtävä on löytää kohta, jossa laulajat, puhujat ja osallistujat voivat tulla kuulluiksi ilman että heidän yrityksensä poistetaan.

Työ joka vaatii odottamista

Materiaalista, joka saa muuttaa tekijää

Maaliskuussa 2026 vietin yhdeksän päivää Jurmossa, pienellä saarella Lounais-Suomen ulkosaaristossa. Saarella ei ole juuri puita. Tuuli liikkuu sen yli ilman esteitä. Horisontti ei ole edessä vaan ympärillä.

Olin siellä kuunnellakseni ennen rakentamista. Antaakseni paikan muodostaa oman kielensä. Tämän jakson aikana jouduin luopumaan ajatuksesta, että paikka antautuisi minulle tai että minulla olisi jotakin valmista tuotavaa sinne. Ensimmäinen matka oli paikan edessä murtumista ja kuuntelemista. Toinen matka oli yhteisön kohtaamista ja äänittämistä.

Palasin Jurmoon noin kuukautta myöhemmin, kevättalkoiden aikaan. Silloin kokoonnuimme Jurmon yhteisön jäsenten kanssa.

Kolmekymmentä ihmistä.

Kolmekymmentä mikrofonia.

Jokaisella oma kanavansa.

Jossain kohdassa kysyin: mikä on sellainen ääni tai ilmiö, jota ilman Jurmo ei olisi Jurmo?

Huone muuttui.

Se ei ollut aivan hiljaisuutta. Koko tilan rytmi muuttui. Jokin, mikä oli ollut äänitystilanne, muuttui joksikin muuksi. Ihmiset tavoittivat sen paikan, johon kysymys osoitti.

He alkoivat puhua Jurmosta Jurmon sisältä käsin: eivät kuvatakseen sitä ulkopuoliselle, vaan muistaakseen sitä itse.

Rakkaustarinoita paikasta.

Sellaista kertomista.

Se oli prosessin ainoa hetki, joka tuntui pelkistymättömästi todelliselta. En ole vielä kuunnellut materiaalia. Se ei ole välttelyä. Se on päätös valmiudesta.

Viimeistelen samaan aikaan toista teosta, SALATTUa, joka vaatii täysin toisenlaista kuuntelemista. Jos menisin nyt Jurmon materiaaliin, olisin kahdessa paikassa yhtä aikaa enkä kummassakaan kokonaan. Tiedän, että materiaali muuttaa tapaan kuulla. Haluan antaa sille sen mahdollisuuden.

Äänitykset ovat olemassa.

Tietyt rakenteelliset suhteet näkyvät jo. Mutta sisäinen liike: mitä materiaali todella sisältää, mitä se pyytää muodosta: on vielä tuntematon. On olemassa työtä, joka vaatii odottamista. Ei siksi, että tekijä pelkäisi, vaan siksi, että materiaali täytyy kohdata täydellä huomiolla tai ei ollenkaan.

Tämä on osa metodologiaa: tietää milloin ei pidä edetä. Rakentamani installaatiot pyrkivät pitämään mahdollisuuden avoinna pakottamatta sitä kohti ratkaisua.

Joskus tekeminen vaatii samaa.

OSIO III

Kehitys

Kenttämuistiinpano: 2008 → 2026

Vuonna 2008 kirjoitin opinnäytteeni tilasta, ajasta ja hiljaisuudesta teatterin äänisuunnittelussa. "Eräs työni keskeisiä argumentteja on, että ihmisen minuuden tila koostuu kolmesta ajasta: menneestä, tulevasta ja nykyisyydestä." "Tiläänen voima perustuu sen psykologiseen ulottuvuuteen, vaikuttaa katsojan tietoiseen ja alitajuiseen tunnetilaan." Tila ja aika näyttäytyivät silloin perustavina rakenteina. Kehyksinä, joiden sisällä kokemus tapahtui.

Ajattelu oli tarkkaa.

Se oli myös vielä staattista. Olennaista ei ole se, että olisin hylännyt tuon varhaisen intuition. Ääni järjestää edelleen huomiota uudelleen. Muuttunut on suhde siihen, mitä tila ja aika ovat.

En enää ymmärrä niitä ensisijaisesti rakenteina, joiden sisällä minä voidaan paljastaa, vaan olosuhteina, joissa suhde itseän, toisiin ja ympäristöön voi alkaa liikkua. En myöskään enää ymmärrä tilaa jonakin, joka on olemassa ennen kuuntelemista. Tila syntyy kuuntelemisen kautta. Se on relationaalinen ja tilanteinen: kehojen ja ympäristön välissä, ei niiden yläpuolella.

Aiempi teksti jää jäljeksi hetkestä, jolloin tuo tapa ajatella oli tarpeellinen.

Kenttämuistiinpano: 2013 → 2026

Vuonna 2013 kirjoitin Teatterikorkeakoulussa äänisuunnittelun opinnäytteeni Kokonainen ääni. "Äänisuunnitteluni ei ole ajattelua, vaan maalaan sen, minkä kuulen itsessäni." "Työni on ylläpitää olosuhdetta jossa se voi tapahtua." Kokonaisen äänen käsite viittasi silloin tilaan, jossa havainto, toiminta ja huomio eivät tuntuneet erillisiltä.

Intuitio oli tarkka.

Mutta kokonaisuus sisälsi vielä ajatuksen jostakin, joka voidaan saavuttaa ja pitää. Seitsemäntoista vuoden teatteriaänisuunnittelu opetti minua ratkaisemaan tilanteita: tukemaan kohtausta, fiktiota, rytmää, energiaa ja näyttämöllistä virtausta. Se oli arvokas taito. Installaatioissa sama tarkkuus ei kuitenkaan enää palvele kohtausten ratkaisemista.

Se palvelee olosuhdetta.

En enää työskentele kohti ratkaisua. Installaatioissa on nyt tilaa fragmentaarisuudelle, epävarmuudelle ja moninaisuudelle: ei ongelmina, jotka pitäisi ratkaista, vaan todellisena kudoksena, jonka kautta ihmiset ja paikat ovat suhteessa toisiinsa. Siirtymä ei ole ollut pois muodosta, vaan pois muodosta joka sulkee. Nykyinen työ rakentaa muotoa, jossa asiat voivat jäädä avoimiksi.

Ei-ratkaistu tila

Kehityksestä ja kentässä olemisesta

Aiemmin praktiikassani ymmärsin tilan ja ajan elementteinä, jotka voivat paljastaa minän rakenteen.

Se oli tarpeellista.

Mutta paljastuminen ei ole sama asia kuin asuminen. On hetkiä, jolloin teos ei kannaa. Ennen avajaisia olen seisonut installaation sisällä tuntematta muuta kuin epäilyä.

Rintakehä kiristyy.

Tulee epäily, ettei rakenne kestä todellista läsnäoloa. Tämä epävarmuus ei ole häiriö työn ulkopuolella.

Se kuuluu työhön.

Installatio ei ole valmis silloin, kun se on rakennettu, vaan vasta silloin kun sen suhteet alkavat kestää ihmisten läsnäoloa. Kun teos alkaa toimia, tunnistus tapahtuu kehossa.

Jokin vapautuu.

Tämä siirtymä on hauras. Rakenteet, jotka löystyttävät minää, avaavat myös pelkoa. Ilman vakautta intensiteetti voi horjuttaa.

En enää tavoittele työssä huipputiloja.

Vähitellen huomioni on siirtynyt minän paljastamisesta kohti kentässä olemista — olosuhdetta, jossa minä ei katoa, mutta pysyy suhteellisena.

Kysymys ei ole enää: "Kuka minä olen tässä tilassa?"

Se muuttuu kysymykseksi:

"Miten liikun tässä kentässä nyt?"

Jaakko Autio

Tilallisen kuuntelemisen arkkitehtuureja

Kirjoituksia kuuntelevasta praktiikasta, 2008-2026

jaakkoautio.com

Kaikki tekstit: Jaakko Autio. Julkaistu 2026.

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland